

חקירות לאין חקר

החקירה הצולבת הזאת נקל להבין כיצד התגלגל השורש חק"ר לאולמות בתי המשפט ולחדרי החקירות של ימינו. גם הקשר בין השורש חק"ר ללימוד העיוני ולהבנה השכלית עתיק יומין הוא: "פלאות ממך אל תדרוש ומכוסה ממך אל תחקור" (בן-סירא ג, כא). בספרות המחשבה של ימי הביניים השורש חק"ר רווח מאוד. הנה שתי דוגמאות מאוצר המונחים הפילוסופיים מאת יעקב קלצקין: "והנבון המשכיל ישתדל לחקור על מה שיש בכחו ובמצפוניו מן החכמה" (רבנו בחיי אבן פקודה, הקדמה לחובת הלבבות), "הנה ראוי שנחקור תחלה מענין מהות השכל הפועל" (רלב"ג, מלחמות השם א, ו).

לפועל חקר שלושה שמות פעולה: חקירה, חקר ומחקר – בדומה לשלישייה שמייעה, שמייע ומשמיע. המילה חקירה משמשת כיום בעיקר בהקשר המשפטי והמשטרתי, ואילו המילים מחקר וחקר משמשות בעיקר בתחום המדעי. מחקר היא המילה הרגילה: 'מחקר פורץ דרך', 'שיטות מחקר', 'קובץ מחקרים'. ואילו המילה חקר באה לרוב בצירופים, כגון 'חקר מקרה' (case study), 'חקר היתכנות', ובעיקר בצירופים המציינים תחום מדעי, כגון 'חקר המוח', 'חקר החלל'. צורת הרבים חקרים אינה משמשת – אם בשל מופשטותה של המילה חקר, אם בשל היקרותה בעיקר בצירופים. פה ושם נצרכת צורת הנסמך-רבים כגון 'חקרי מקרה', וכן נוקטים אותה בשמות פרסומים כגון 'חקרי לשון', 'חקרי מקרא' – על פי הצירוף 'חקרי לב' (שופטים ה, טז). חקירות אחרות זכו במילים משלהן: חקירה משפטית באמצעות רשויות של מדינה אחרת נקראת חקור דין; חקירה הכוללת איסוף נתונים וראיונות לצורך כתבה, תסריט וכדומה נקראת תחקיר. תחקיר הוא גם בדיקה בעקבות אירוע לשם הפקת לקחים. ומן המילה תחקיר נגזר הפועל תחקור.

נסיים בביטוי ירד לחקר העניין – כפי שניסינו אנו לרדת לחקרו של השורש חק"ר.

השורש חק"ר משמש בלשונו בהקשרים שונים: מחוקר המעבדה עד לחוקר הפרטי ומן המחקר המדעי עד לתחקיר העיתונאי. לכל אלו משותפת משמעות של בדיקה ובחינה מדוקדקת – משמעות המוכרת עוד מן התנ"ך: "לְרַגֵּל אֶת הָאָרֶץ וּלְחַקְרָהּ" (שופטים יח, ב), "אֲנִי ה' חֶקֶר לֵב בְּחֹן פְּלִיּוֹת" (ירמיהו יז, י).

אך יש מקומות בתנ"ך שעולה מהם משמעות אפשרית נוספת, מוחשית יותר. בכמה תיאורי טבע הממחישים את גדולת האל נזכרות המילים חקר ומחקר: "אֲשֶׁר בְּיָדוֹ מְחַקְרֵי אָרֶץ וְתוֹעֵפוֹת הָרִים לוֹ" (תהלים צה, ד), "הַבְּאֵת עַד נִבְכִי יָם וּבְחַקֵּר תְּהוֹם הַתְּהֻלֶּכֶת?" (איוב לח, טז), "הַחֶקֶר אֵלֹהִים תִּמְצָא אִם עַד תִּתְּכַלֵּת שְׂדֵי תִמְצָא?" (איוב יא, ז). כפי שהציע חוקר הלשון חנוך ילון נראה שהמשמעות המשותפת כאן היא 'גבול', 'סוף', ומכאן ההקבלה באחד הפסוקים בין חקר לתכלית (=סוף), כמו "בלי ראשית בלי תכלית". לפי הבנה זו 'אין חקר' פירושו 'אין גבול', 'אין סוף': "עֵשָׂה גְדֻלוֹת עַד אֵין חֶקֶר וְנִפְלְאוֹת עַד אֵין מְסָפָר" (איוב ט, י). ייתכן שהפעלים מן השורש חק"ר ציינו בתחילה קביעת גבולות והגעה לקצה הדבר, ומכאן ספירה ומדידה: "וַיִּנְחַן שְׁלֹמֹה אֶת כָּל הַפְּלִים מֵרֵב מְאֹד מְאֹד, לֹא נִחְקַר מִשְׁקַל הַנְּחֹשֶׁת" (מלכים א ז, מז), "כִּרְתוּ יַעֲרָה... כִּי לֹא יִחְקַר, כִּי רַבּוּ מְאֹרְבָּה וְאֵין לָהֶם מְסָפָר" (ירמיהו מו, כג). אולי ממשמעות הספירה והמדידה התגלגלה משמעות הבחינה והבדיקה, אך ייתכן שמשמעות זו נוצרה ישירות ממשמעות הגבול: ניסיון להגיע לקצה הדבר, בחינת הדבר עד סופו כדי להבינו לאשורו.

בפרשת עיר הנידחת בספר דברים נאמר: "וְדַרְשֶׁת וְחֻקְרֶת וְשִׁאלֶת הַיֵּטֵב, וְהִנֵּה אָמַת נִכּוֹן הַדָּבָר נִעְשֶׂתָה הַתוֹעֵבָה הַזֹּאת בְּקִרְבְּךָ" (יג, טו). מכאן למדו כי בדיני נפשות יש לחקור היטב את העדים. במשנת סנהדרין נאמר: "היו בודקין אותן בשבע חקירות: באיזה שבוע? באיזה שנה? באיזה חדש? בכמה בחדש? באיזה יום? באיזה שעה? באיזה מקום?" (ה, א). למקרא תיאור

